

Veřejná ochránkyně práv
Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.

V Brně dne 14. prosince 2015
Sp. zn.: 41/2015/SZD/MJ
Vaše sp. zn.: IV. ÚS 3035/15

Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno

Stěžovatel: M.F.

Vyjádření veřejné ochránkyně práv

k ústavní stížnosti proti rozsudku Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 15. dubna 2014, č. j. 33 C 179/2013-54

podle ustanovení § 42 odst. 3 ve spojení s ustanovením § 48 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů

Systémem datových schránek

I. Úvod do problematiky

Cením si kvalit českého zdravotnictví a respektuji práci lékařů, ostatních zdravotníků i dalšího personálu. Uvědomuji si také omezenost finančních zdrojů k zabezpečení poskytování zdravotních služeb.

Nepochybuji obecně ani o respektu, s nímž v současnosti zdravotníci přistupují k pacientům, včetně žen při porodu.

Porod je jistě zcela zásadním okamžikem pro ženu, dítě, otce dítěte, případně další osoby jim blízké. Prostředí a lidé obklopující rodičku mohou výrazně ovlivnit průběh porodu. Přes důležitost odborné péče, již skýtá zdravotnické zařízení se svým odborným personálem, jde z povahy věci o cizorodé prostředí. Podpora blízkých osob může být pro rodičku v tak náročném a intimním okamžiku zásadní.

Předmětem sporu je poplatek za účast otce u porodu. Nejde však o malicherný spor o pár set korun, jak by se na první pohled mohlo zdát. **Ve skutečnosti budoucí rodiče zaplacením poplatku, jímž porodnice podmínila účast otce u porodu, předešli zásahu do svého práva na soukromý a rodinný život (jakož i do práv svého dítěte), jehož případné důsledky nelze vyjádřit penězi.**

Současná právní úprava sice nezakazuje porod mimo zdravotnické zařízení, prakticky ho však neumožňuje. Obecný vztah mezi pacientem a poskytovatelem zdravotních služeb je sice formálně rovný, nepochybuji však o faktické nerovnosti a nemožnosti ovlivnit výši poplatku, a to nejen v situaci, kdy poskytovatel před samotným porodem požaduje zaplatit poplatek za přítomnost další osoby u porodu. Nezaplacením poplatku pak žena (nastávající matka) riskuje odepření práva na přítomnost (jediné) blízké osoby u zásadního okamžiku svého života, života dítěte i jeho otce, případně jiné osoby.

Podle průzkumu Oxfordské univerzity z roku 2010 (zahrnoval 5300 matek) se porodu účastní 9 z 10 otců.¹ Zastánci tohoto trendu, který odpůrci označují za módní, tvrdí, že jde o logický důsledek historického vývoje, neboť ženy v celé historii lidstva nikdy nerodily děti v cizím prostředí mezi cizími lidmi. Proto je přirozené, že se snaží mít u sebe někoho blízkého.

Stížnost přesahuje vlastní zájmy stěžovatele. Pacient má v současnosti právo na to, aby výkonu byla přítomna další osoba. Rozhodnutí soudu o oprávněnosti zpoplatnění tohoto práva (obecně různých „služeb“ spojených s poskytováním zdravotní péče) může zásadně ovlivnit ustálenou praxi poskytovatelů zdravotních služeb.

---

¹ <http://www.bbc.com/news/health-11780403> [cit. 10. prosince 2015]

II. Zpoplatnění přítomnosti další osoby u porodu

V současnosti zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, výslovně zakládá **právo pacienta na přítomnost osoby jemu blízké nebo osoby jím určené při poskytování zdravotních služeb**, nenaruší-li taková přítomnost poskytnutí zdravotních služeb.²

Právu pacienta odpovídá povinnost poskytovatele zdravotních služeb strpět přítomnost další osoby při poskytování zdravotních služeb, zde u porodu. Nesplnění této povinnosti je správním deliktem.³ Strpění přítomnosti je plněním právní povinnosti, nikoliv službou pacientům, či třetím osobám, za niž by poskytovatel zdravotních služeb mohl žádat smluvní cenu.

Posuzovaný případ se udál před účinností zákona o zdravotních službách. Okresní soud v Ústí nad Labem (účastník řízení) však uznal právo ženy na přítomnost blízké osoby u porodu za **součást práva na rodinný život**, chráněného ústavním pořádkem,⁴ a dospěl k závěru, že jeho výkon nelze zpoplatnit. V tom s ním souhlasím.

III. Nezbytné náklady spojené s plněním povinnosti strpět přítomnost další osoby u porodu

Pacient (pojištěnec) má právo na poskytnutí hrazených služeb v rozsahu a za podmínek stanovených zákonem č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Za hrazené služby poskytovatel nesmí přijmout od pojištěnce žádnou úhradu.⁵

Zákonodárce zřejmě předjímal možnost poskytnutí úplatné „doplňkové služby“, jak dokládá odůvodnění zákona, jenž z komentovaného ustanovení vypustil zákaz přijetí úhrady „v souvislosti s poskytnutím zdravotní péče“ bez přímé úhrady (nyní hrazených služeb).⁶

Plnění povinnosti strpět přítomnost další osoby u porodu však není službou pacientovi (pojištěnci) ani třetí osobě. Na tom nic nemění ani vznik případných

² Viz ustanovení § 28 odst. 3 písm. e) bod 3 zákona o zdravotních službách.

³ Viz ustanovení § 117 odst. 1 písm. h) zákona o zdravotních službách.

⁴ Viz článek 10 odst. 2 a čl. 32 Listiny základních práv a svobod.

⁵ Viz ustanovení § 11 odst. 1 písm. d) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ Z důvodové zprávy k zákonu č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů:

„Podle ustanovení § 11 odst. 1 písm. d) zákona lékař nebo jiný odborný pracovník ve zdravotnictví ani zdravotnické zařízení nesmí za poskytnutí zdravotní péče, hrazené z veřejného zdravotního pojištění, ani v souvislosti s touto péčí přijmout od pojištěnce žádnou úhradu. Tento absolutní zákaz v praxi znemožňuje úhradu a tedy poskytování řady doplňkových služeb požadovaných občany. Navrhuje se proto vypustit slova „ani v souvislosti s poskytnutím této péče“ s tím, že právo pojištěnce na poskytnutí péče hrazené ze zdravotního pojištění zůstává zachováno, nicméně to, co ze zdravotního pojištění hrazeno není, může být zcela legitimně od pojištěnce požadováno.“

nezbytných nákladů vyvolaných například povinností dodržet příslušné hygienické požadavky.

V posuzovaném případě „poplatek“ činil 500 Kč. Tvořila jej náhrada za jednorázový oblek a přezutí (150 Kč), instruktáž doprovázející osoby (250 Kč) a zisk zdravotnického zařízení (100 Kč).

Okresní soud v Ústí nad Labem (účastník řízení) **uznal bezúplatnost výkonu práva rodičky na přítomnost blízké osoby.** V rozsahu zisku žalobě vyhověl. Má za to, že zařízení může žádat náhradu zvýšených nákladů. Za ně vedle hotových výdajů na zajištění hygienických standardů (včetně oděvu, obuvi a desinfekčních přípravků) považoval například „náklady na vzdělání a proškolení zdravotnického personálu, na který jsou kladeny vyšší nároky, je-li porodu přítomna třetí osoba“, a poukázal také na nezbytnou instruktáž doprovázejících osob, případně na nutnost řešení jejich případného kolapsu.

Posuzovaný případ ilustruje dlouhodobou praxi mnoha porodnic, proto si ji dovolím přiblížit prostřednictvím jednoho ze svých šetření.⁷

Fakultní nemocnice Brno si za přítomnost duly u porodu účtovala 1 500 Kč.⁸ Tato úhrada měla následující složky:

- práce středního zdravotního personálu při porodu (226,27 Kč)
- práce lékaře při porodu (137,84 Kč)
- občerstvení (45 Kč)
- praní prádla (12,25 Kč)
- nahlížení do zdravotnické dokumentace (275,68 Kč)
- konzultace k přípravě porodu a k průběhu porodu (551,36 Kč)
- 20% DPH za všechny výše uvedené položky

Na začátku roku 2014⁹ jsem úhradu Fakultní nemocnice Brno srovnávala s úhradami největších porodnických zařízení. Zjistila jsem, že některé porodnice začínají od úhrad upouštět (Nemocnice Milosrdných bratří v Brně, Nemocnice Jihlava, Fakultní nemocnice Olomouc a Nemocnice České Budějovice, a.s.).¹⁰ Jiné účtují „balíček“ v řádu desetikorun (40 Kč v Krajské nemocnici Pardubice a Nemocnici Karlovy Vary). Fakultní nemocnice Ostrava „nezpłatňuje přítomnost“ první osoby, druhá a další doprovázející osoba již platí 350 Kč. Další poskytovatelé zdravotních služeb účtují úhrady v řádu stokorun, počínaje Krajskou zdravotní, a. s. (nemocnice Ústeckého kraje) ve výši 100 Kč a konče nejdražším Ústavem pro péči o matku

⁷ Případ vedený pod sp. zn. 7591/2013/VOP/MJ.

⁸ Za přítomnost otce (jiného doprovodu) u porodu Fakultní nemocnice Brno účtuje částku výrazně nižší, a to 500 Kč. Nezahrnuje totiž položky nahlížení do zdravotnické dokumentace a konzultace k přípravě porodu a k průběhu porodu.

⁹ Během šetření vedeného pod sp. zn. 7591/2013/VOP/MJ.

¹⁰ U dvou posledně jmenovaných nebyla žádná položka typu úhrady za přítomnost třetí osoby u porodu ve veřejně přístupném ceníku nalezena.

a dítě v Praze-Podolí s částkou 1 500 Kč.¹¹ S výjimkou pardubické porodnice žádný z veřejně přístupných ceníků uvedených poskytovatelů zdravotních služeb nespecifikoval složky poplatku.

Respektuji požadavek náhrady nákladů spojených s poskytnutím nezbytného hygienického oděvu (nákladů na jeho vyprání). Zdá se však, že zpoplatnění dosud až na výjimky dopadá pouze na osoby přítomné porodu, nikoliv na návštěvníky pacientů na oddělení JIP nebo ARO (hygienický oděv dostávají bezplatně). Výše nákladů účtovaných žalovanou v posuzované věci (150 Kč za jednorázový oblek a přezutí) je nesrovnatelná s nákladovou položkou za poskytnutí hygienického oděvu Fakultní nemocnicí Brno (12,25 Kč bez DPH). Pardubická krajská nemocnice, a. s., účtuje úhradu 40 Kč zahrnující plášť a návleky a Karlovarská krajská nemocnice, a. s., žádá tutéž částku za „balíček pro otce u porodu“.¹² Má zjištění tak nasvědčují tomu, že **náklady na zajištění hygienického oděvu a „obutí“ doprovázejících osob činí řádově desítky korun.**

Výraznou část úhrady Fakultní nemocnici Brno (cca 440 Kč včetně DPH) tvořila „**práce zdravotníků při porodu.** Šetřením se mi nepodařilo zjistit skutečný obsah těchto nákladových položek. Současně jsem přesvědčena o tom, že přítomnost duly (případně partnera) u rodičky může zdravotnickému personálu spíše pomoci.

Okresní soud v Ústí nad Labem měl v posuzované věci za to, že je třeba nahradit **náklady spojené se vzděláváním zdravotníků pro případ přítomnosti třetí osoby u porodu.** Domnívám se, že vzdělávání zdravotníků nutně zahrnuje schopnost komunikovat při porodu jak s rodičkou, tak s jejím doprovodem. I kdyby snad náklady na takové vzdělávání nesl poskytovatel zdravotních služeb (o čemž pochybuji), ve skutečnosti tyto náklady „vznikají“ nezávisle na skutečné přítomnosti třetí osoby u porodu. Proto nelze uvažovat o náhradě nákladů vyvolaných přítomností třetí osoby u porodu.

Nezpochybnuji nezbytnost komunikace mezi zdravotníky a doprovodem rodičky. Jsem však přesvědčena o tom, že tato „**instruktáž osoby doprovázející rodičku**“¹³ pouze doplňuje komunikaci se samotnou rodičkou a poskytovateli v souvislosti s ní nevznikají náklady, jež by nevynaložil v případě nepřítomnosti doprovodu.

Nejzávažnější výhradu jsem v minulosti vznesla k nákladové položce „**nahlížení do zdravotnické dokumentace**“. Zpoplatnění totiž podléhá pouze pořizování kopií či

---

¹¹ Fakultní nemocnice Hradec Králové účtuje 240 Kč, Krajská nemocnice Liberec, a. s. 300 Kč, pražská Porodnice Apolinář 300 Kč, Mulačova nemocnice Plzeň 400 Kč, Fakultní nemocnice Plzeň 500 Kč, Krajská nemocnice T. Bati, a. s. 505 Kč, Thomayerova nemocnice v Praze – Krči 700 Kč, Fakultní nemocnice v Motole 705 Kč, Nemocnice Na Bulovce a Městská nemocnice Ostrava (Fifejdy) 1 000 Kč. (Všechny částky jsou uvedeny pro spontánní porody, některé nemocnice úhrady zvyšují, jde-li o porod císařským řezem).

¹² Původně jsem vycházela z internetových zdrojů uvedených zdravotnických zařízení k datu vydání zprávy o šetření, tedy k říjnu 2014. Situace se nezměnila. Pardubická krajská nemocnice, a. s., <http://pardubice.nempk.cz/porody-doprovod-pri-porodu> [cit. 10. prosince 2015]; Karlovarská krajská nemocnice a. s. <http://www.nemkv.cz/soubory/kestazeni/1726cz/5.-cenik-zdravotnich-sluzeb-gynekologicko-porodnickeho-oddeleni.pdf> [cit. 10. prosince 2015]

¹³ Nadto musím zmínit často popisovanou praxi, kdy celá edukace a instruktáž spočívá ve větě „tatínku, postavte se sem a pokud možno nezavazujte“.

výpisů z dokumentace, nikoli samotné nahlížení.¹⁴ Fakultní nemocnice Brno přítomnost duly u porodu nadále zpoplatňuje částkou 1 500 Kč, spornou položku však zjevně sloučila s původní položkou „konzultace k přípravě porodu a k průběhu porodu“, již aktuálně oceňuje částkou 827,04 Kč (bez DPH).¹⁵

K dokreslení situace dodávám, že v mnou šetřené věci stěžovatelka – dula ani nezískala to, co jí poskytovatel účtoval. Neobdržela žádný hygienický oděv, občerstvení, ani nenahlížela do zdravotnické dokumentace. Nepřekvapuje mě proto ani tvrzení ústavního stěžovatele, že se mu nedostalo žádné instruktáže personálu.

Mnohé české porodnice vyžadují poplatky za přítomnost doprovodu u porodu, přestože tak neposkytují službu, ale plní svou zákonnou povinnost. Poplatky mnohonásobně převyšují skutečné náklady vyvolané přítomností doprovodu u porodu nezbytné k zajištění hygienických standardů.

I kdyby rodičky (doprovázející osoby) s poskytovateli zdravotních služeb skutečně uzavíraly svobodnou dohodu o ceně „služby“, poskytovatelé nesmějí zneužívat svého postavení k získání nepřiměřeného majetkového prospěchu.¹⁶

Porodnice se dovolávají rovněž letité praxe, proti níž pacienti dosud výrazně neprotestovali a na niž nic nezměnilo ani výslovné zakotvení práva pacienta na přítomnost další osoby při poskytování zdravotních služeb. Případ stěžovatele je jejím důsledkem. Bez soudní ochrany se na této praxi nic nezmění.

IV. Porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody

Podporuji ústavního stěžovatele v přesvědčení o tom, že napadený rozsudek zasáhl do „jeho“ práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života zakotveného článkem 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a upřel mu ochranu jeho základních práv v rozporu s ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Výkon práva rodičky na přítomnost blízké osoby u porodu nelze zpoplatnit. Přesto žalovaná zaplacením poplatku podmínila přítomnost otce u porodu a poplatek vybrala od rodičky.

Okresní soud v Ústí nad Labem poukázal na to, že porodnice práva rodičů ani jejich dítěte neomezila, protože otec byl porodu přítomen. Nezpochybil však, že porodnice uplatnění práva rodičky na přítomnost otce u porodu zpoplatňuje a platbu žádá předem.

---

¹⁴ Viz návětí § 66 odst. 3 zákona o zdravotních službách.

¹⁵ Fakultní nemocnice Brno, Placené služby - Gynekologicko-porodnická klinika, CENÍK č. 71 / 2013 – 09.5, Přítomnost Duly u porodu, <http://www.fnbrno.cz/nemocnice-bohunice/gynekologicko-porodnicka-klinika/placene-sluzby/k1447> [cit. 10. prosince 2015]

¹⁶ Viz ustanovení § 2 odst. 3 zákona č. 526/1990 Sb., o cenách, ve znění pozdějších předpisů:

„Prodávající ani kupující nesmí zneužít svého výhodnějšího hospodářského postavení k tomu, aby získal nepřiměřený majetkový prospěch.“

Tímto formalismem, domnívám se, soud stěžovateli (prvotně rodičce) ve výsledku upírá soudní ochranu jeho základních práv. S ohledem na neopakovatelnost a neodvratitelnost porodu totiž nastávajícím rodičům nezbývá než předejít zásahu do svého práva tím, že přes nesouhlas poplatek zaplatí a brání se později. Následky nemožnosti účasti na porodu se nedají poměřovat výší poplatku. Samotné zaplacení poplatku tak nevyovídá o dobrovolnosti úhrady, neboť není pochyb o tom, co je v uvedeném okamžiku v sázce.

Soud uznal bezúplatnost výkonu práva rodičky na přítomnost blízké osoby u porodu a poskytovateli „přiznal“ pouze nárok na náhradu účelně vynaložených nákladů. Přesto ve výsledku žalobu zamítl i v rozsahu, v němž tvrzené náklady nejen nesouvisely s přítomností otce u porodu, ale žalovaná je podle všeho ani neprokazovala.

Za nesrovnatelné naopak nepochopitelně označil faktické nezpoplatnění návštěv pacientů ARO, přestože jde rovněž o zákonem zakotvené právo pacienta, jehož realizace je spojena minimálně s týmiž náklady na zajištění ochranného oděvu.¹⁷

V. Závěr

S ohledem na výše uvedené **navrhuji, aby Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti.**

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(elektronicky podepsáno)

---

¹⁷ Viz např. informaci Nemocnice Nové Město na Moravě, příspěvkové organizace, dostupné na <http://www.nnm.cz/2011/index.php?rezim=pacient&id=aktualita&akt=20131018015821> [cit. 10. prosince 2015]